

Rapport angående arbetstid och återhämtning för optiker i butik

Bakgrund

SRAT har av många optikermedlemmar fått vittnesmål om att arbetsmiljön framför allt i butiker har varit ansträngd. Det som särskilt har poängterats är bristande möjligheter till återhämtning under arbetsdagen. Detta riskerar medföra både arbetsmiljöproblem och risk för felbedömningar vilket kan bli ett patientsäkerhetsproblem.

Vid tidigare avtalsförhandlingar med Svensk Handel yrkade SRAT på att de centrala parterna gemensamt skulle undersöka detta i syfte att rekommendera arbetsgivarna till de särskilda åtgärder som behöver vidtas för att uppnå en god arbetsmiljö.

Svensk Handels position var att de stödjer de medlemsföretag som önskar undersöka, men att de inte avsåg delta i en gemensam undersökning angående upplevelsorna om återhämtning eller andra arbetstidsrelaterade frågor.

SRAT valde därför att ensidigt göra en enkätundersökning bland förbundets medlemmar som jobbar i butik.

Syfte: Att få en så god bild som möjligt om butiksoptikernas upplevelse om möjligheterna till återhämtning där även de som inte självmant kontaktat SRAT ska få möjlighet att lämna sin åsikt. Detta skulle kunna användas som underlag till förnyad diskussion med Svensk Handel.

Metod: Enkät i samband med löneenkäten som skickades ut till alla optikermedlemmar hösten 2017-våren 2018.

Antal respondenter: 638 stycken varav 501 stycken uppgav att de arbetar i butik. Analyserna nedan bygger på svaren från de 501 butiksoptikerna.

Raster

Under ett arbetspass som är minst fem timmar ska man ha en rast, exempelvis för att äta lunch. Den bör vara minst 30 minuter och vanligt är att den är 30-60 minuter. Raster är oavlönade och man kan lämna arbetsplatsen.

På frågan om man under det senaste halvåret har haft en rast under dessa arbetspass svarar **96 procent** av man har haft det. Av de som inte haft det, svarar de att det kan vara schemalagt (möjligen felaktigt), bortvalt genom överenskommelse eller att den försvinner på grund av hög arbetsbelastning.

SRATs kommentar: Den allra största delen av gruppen har möjlighet till lunchrast men de individer som inte får möjlighet till det kan få hjälp av SRATs kansli att ta upp diskussion med sin arbetsgivare.

Pauser

Pauser sker, till skillnad på raster, på betald arbetstid men man kan normalt inte lämna arbetsplatsen. Enligt optikeravtalet ska det för att nå en god arbetsmiljö, möjliggöras att ta de pauser som behövs utöver rasterna.

På frågan om man under det senaste halvåret har haft möjligheter att ta en paus för att exempelvis sitta ner, dricka kaffe eller annan dryck blir svaren mer utspridda.

16 procent svarar varje dag och **23 procent** svarar alla dagar med några undantag. Ytterligheten åt andra hållet är att **11 procent** svarar aldrig och **25 procent** svarar att de sällan har möjlighet till paus. Även mellan ytterligheterna är det ganska jämnt fördelat.

Av de som svarat att de har haft möjligheter till paus har till och med en fjärdedel uttryckt att de har kunnat ta två eller flera pauser under dagen.

SRATs kommentar: Gruppen är ganska jämnt uppdelad mellan de som oftare har möjlighet till paus och de som mer sällan har den möjligheten vilket ger bilden att det är väldigt olika beroende på vilka butik man arbetar i. Det är dock allvarligt att så många arbetar utan att få återhämtning under dagen och konsekvenser det kan föra med sig är oroande.

Planerat eller ej?

Av de som har möjlighet att ta pauser under dagen uppger **22 procent** att de oftast är planerade i förväg. **31 procent** anger att det alltid ges möjlighet till paus, oavsett bokningsläget på synundersökningarna men den största gruppen på **42 procent** anger att de förväntas ha sina dagar fullbokade och endast kan ta pauser om det blir avbokningar.

SRATs kommentar: Kollektivavtalet anger inte att pauser måste planeras och inte heller när de ska ligga under dagen. Om man väljer att planera pauserna eller att man tar dem när tillfälle ges är något som man kan hantera på lämpligt sätt i respektive butik. Det viktigaste är att de blir av. SRATs uppfattning är dock att planeringen ska utgå från att man ska kunna ta raster även om bokningarna är enligt önskad omfattning. Önskar man fullbokade kalendrar så bör det ändå vara möjligt att ta de pauser som behövs. Att enbart kunna ta paus om man inte når upp till önskat bokningsläge, exempelvis vid avbokningar, är enligt vår mening inte att ta tillräckligt ansvar för arbetsmiljön i termer av återhämtning.

Tillräckliga pauser

På frågan om hur man upplevt möjligheterna att ta paus under det senaste halvåret har **en tredjedel** svarat att de kunna ta de pauser de behövt. Nästan lika stor andel har svarat att de gärna kunnat ta fler pauser, men mår inte dåligt av det.

26 procent svarar att de känner sig stressade under arbetsdagen av att inte kunna ta de pauser de skulle må bra av och **10 procent** svarar att de även mår dåligt på sin fritid av att inte få tillräcklig återhämtning under arbetsdagen.

SRATs kommentar: Det kan vara skillnad på hur ofta jag kan ta paus och om jag upplever att det är tillräckligt. Upplevelsen är alltid subjektiv och behoven kan vara olika för olika individer, även över tid. Här visar resultatet att upplevelserna skiljer sig åt med en ganska jämn fördelning mellan de som upplever det tillfredsställande, de som önskar mer men inte mår dåligt av det och de som upplever stress. Det alarmerande är att 10procent mår så dåligt att det påverkar fritiden vilket är en viktig varningssignal, både för individen och för dennes arbetsgivare med arbetsmiljöansvar.

Ytterligare kommentarer

Sista frågan var en fritextfråga om det var något man ville tillägga som har med återhämtning att göra. 97 personer valde att ge ytterligare kommentarer. Här redovisas några av de som på olika sätt är återkommande.

- Många handlade om tidsbristen för andra arbetsmoment än synundersökningarna. Om det planerats tider som är obokade fylls de ofta upp av förseningar i undersökningsrummet samt remisshantering etc. Tillräcklig tid finns inte, vilket gör att pauser kommer i sista hand.

SRATs kommentar: Tid behöver planeras för att både hinna utföra de arbetsuppgifter som ingår och att erforderliga raster och pauser kan tas.

- Det är för hårt tryck på resultat uppifrån i organisationerna vilket gör att butikscheferna inte klarar att upprätthålla en tillräckligt god arbetsmiljö.
- Fler moment ska hinnas med under redan pressade synundersökningstider, vilket leder till förseningar. Även luncherna pressas av förseningar.
- Säljarna får ta pauser men inte vi.
- Vi vill inte ta pauser när inte säljarna får ta.
- Min chef säger att vi inte har rätt till pauser.

SRATs kommentar: De fyra senaste kommentarerna tyder på stor osäkerhet och okunnighet i de butiker där dessa situationer uppstått. Butikscheferna behöver bra kunskap, både om arbetstidsregler men även om effekter av en bristande arbetsmiljö som balans till de krav som ställs på deras butiker.

- Vi är få i vår butik, det blir alltid övertid.

SRATs kommentar: Detta är något som återkommer i olika omfattning och är vanligare på små arbetsplatser. Det är dock inte tillåtet att ha planerad övertid och det finns även gränser på hur mycket övertid man kan beordra.

Analys

Det ligger i sakens natur att de som upplever en god arbetsmiljö inte i samma utsträckning kontaktar sitt fackförbund för att delge det. Därför är det viktigt att inte utgå enbart ifrån den informationskanalen när man ska bedöma hur det står till med den här typen av fråga i en bransch. Det har ju också visat sig i den här undersökningen att de allra flesta har möjlighet till den längre rasten man har rätt till. Det är även många som har goda möjligheter till återhämtning under sina arbetspass men det är ungefär lika många som upplever brister. Att 180 optiker av de 501 svarande upplever stress på grund av bristande möjligheter till återhämtning måste ses som ett underbetyg. Att dessutom var tionde optiker mår dåligt på fritiden av samma anledning är alarmerande.

Orsakerna till detta är säkerligen många, vilket även visas av det stora antal fritextsvar som lämnats. Kunskapsnivåer och förutsättningar i olika butiker upplevs väldigt varierande där butikscheferna är viktiga personer för planeringen i butiken. Att butikschefen rapporterar hur arbetsmiljön fungerar uppåt i respektive organisation är en förutsättning för att kraven ovanifrån ska bli rimliga.

Där problemen finns behöver även vi som facklig organisation få kännedom om dem för att ha bättre förutsättningar till dialog med arbetsgivaren.

Hur vi går vidare

Vi har under lång tid tagit upp med de större arbetsgivarna det vi upplevt som problem med återhämtning för många optiker i butik. Med detta resultat kommer vi fortsätta göra det med konkreta siffror att visa. Vi kommer även att fortsätta den dialog med Svensk Handel som föranledde undersökningen i syfte att sätta tryck på dem att aktivt arbeta med sina medlemsföretag. För att nå önskad effekt hos en enskild arbetsgivare ger det större tyngd om vi har konkreta exempel från just den arbetsgivaren. Därför önskar vi att ni som har exempel på problem med återhämtning, meddelar oss så att vi kan ta upp dem.

Anders Berndt,
ansvarig förhandlare för optiker
anders.berndt@srat.se